

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

Második félev, 25-ik szám.

Szerkesztői szállás, hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipautca sarkán 11-ik szám.	Megjelenik e lap csütörtökön. Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, <i>félévre 5 ft. egész évre 10 ft.</i>	Kiadó hivatal, hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.
---	--	---

NYELV ÉS NYELVÉSZET.

(Folytatás.)

Ismét tisztában leszünk, ha felosztáshoz folyamodunk. Vannak elsőben oly szavak, a melyek nyelvünk történelmén át, a mennyire nyomozhatni, eleitől fogva végig vonulnak; nemcsak, hanem térben is mindenfelé, a hol magyar nép lakik, egyaránt ismeretesek; legfeljebb a kiejtés tájszerűsége tesz néhol különbséget. Ezek teszik a nyelv nagy tömegét, s bizony minden „haladási“ rögeszmék, s „fejlődési“ ábrándok daczára, adott nyelv annál magasabb fokán áll a tökélynek és műveltségnek, minél nagyobb a szám-aránya az ily szóknak minden többiekhez képest. Minden látszatos változatlan-ság mellett azonban ezeknek is megvan az ő saját történelmök, még pedig két néző pontból. Elsőben eredetökre nézve: vajon eredetiek, úgy szólva „Szittyiából“ hozottak-e, vagy idegen nyelvből kölcsönöztek és magunkévá sajátítottak? E kérdés figyelemmel tartása, nálunk és kivált korunkban, a hol a purismus ügye oly türelmetlen hévvel van sürgetve*) és majdnem nemzetiség és hazafiuság sibboletjévé vált, kiváltképen fontos, és irodalmunk életébe vágó. Midőn pl. a szókölcsönzés elfogulatlan előadásából látnók, hogy dicső elő-

ink nem voltak oly negédesek, a minők mi akarunk lenni, hanem széltiben és tartózkodás nélkül elfogadták az idegen eszmékkel a jelelő idegen szavakat is, természetesen a lehetőségig beléolvastva (nyelvejtési módosításokkal a magukéba, mindjárt nem jelennék meg oly gyűlöletes színben az üldözöleg — csak nem a „feszítsd meg“ árnyalatával — kiabált *impurismus!* Avvagy talán kevésbbé szent eszme az ész-continuitás, mint a jog-continuitás?

Második néző pont: az illető szó értelme, — a melyet, zárójel közt mondva, nem tudom, mi okból, mi joggal és mi haszonnal cseréltek fel nyelvészeink „értelmény“-nyel, — a honnan ismét két utra tekinthetni, u. m. arra a pályára, a melyet majd minden, kivált önálló szó megfut, midőn eredeti érzéki, úgy szólva: anyagi jelentését finomítva átvitt, képes vagy szellemi értelemben felsőbb eszmék kifejezésére fokozza az igazán haladó és művelődő nemzet. Aztán arra a sokkal kevesebb és csak tévedezőktől járt ösvényre, a melyen bogdácsolva, némely szók akár korábban divó értelmöket az idők folytában, akár tájszerűleg azon egy időben változtatják.

Mind ezeket az első osztályba tartozó szókat a vázoltam rovatok szerint jellemzeni köteles a szótáríró.

A második osztályt képezik az úgy nevezett *elavult* szavak. Ezekre nézve történelmi tekintetből megvárjuk a szótárírótól: 1, hogy értelmöket, ha fordításban fordulnak elé, az illető eredetiből, ha eredeti

*) Furcsa illuziókkal van olykor összekötve ez a sürgetés. „Földrajz“ nekik tiszta magyar szó s méltán kiküszöböltük a „geográfia“t! Ez igaz hogy világos görög szó; de biz a „földrajz“ keresztlevele is több mint gyanus. Vannak t. i. kik azt állítják, hogy „Feld“ előtt nekünk nem volt „föld“-ünk, mint „Haus“ előtt „ház“-unk; és senki sem tagadja, hogy a „rajz“-ból a „reis“ (Reissfeder, Reissbley, Reissbrett stb.) kukocsál ki. De „földrajz“-ot mondani még is csak purismus! Oh! Galilei!

szerzeményben, a contextusból igyekezzék kipuhatólni, és kivált az utóbbi esetben, ha netalán conjecturára szorulna, magyarázatot világosan csak *annak*, ne pedig kétségtelen igazságnak adja ki, és hogy mások is hozzá szólhassanak, az eredeti helyeket vagy helyet hiven, és megkivántató esetben terjedelmesen is közölje. 2) hogy kijelölje: minő korban, sőt melyik irónál, akár anonymusnál, jelenik meg legutoljára a kérdéses szó. 3) hogy értesítsen: vajon csak az irodalomból, vagy egyszersmind vagy elébb hátrább az élő nyelvből is kiveszett-e? s ha az élő nemzedéknél megmaradt, vajon az egész magyar földön szeltiben vagy csak némely tájakon, netán egyetlen egy zugban van használatban? 4) hogy puhatolja ki: vajon — megint ez utóbbi esetben — a mai köz vagy tájszólás abban az értelemben él-e vele mint a hajdani irodalom, vagy módosítottban vagy más árnyalatúban, vagy egészen másban? 5) Mutassa ki, hogy a vagy általában vagy részben elavult, tán kiveszett szó helyett vett-e mást fel azon jelentésben az élet vagy irodalom? Ezekben a vonásokban áll az elavult szók történelme.

A harmadik osztályt teszik az új, azaz úgy szólva a historiai időszakban alkotott szavak, a melyekre nézve két osztályt különböztethetünk meg. Az elsőt teszik az élő nyelvben a nép által idegenből módosított, vagy eredetileg képzett, azaz származtatott és szerkesztett szavak. Ezekre nézve már jóval alább hagyunk követeléseinkkel a szótáriró irányában. Nemcsak hogy történelmökkel ismertessen meg, de bár hogy maga is az esetek legnagyobb részeiben reájok ismerjen, arra a gondviseléstől különös kedvezményekkel szeretett férfiú kell. De ha ki ilyeket kisebb nagyobb részben megnyert, s aztán szövétnekét a véka alá rejti, akár más haszontalanságok világitására fordítja, azt bizony kétszeresen hibáztathatni. Mert uraim, az ilyféle termékek, ha megbizonyosodhatunk egyikéről vagy másikáról hogy valóban ilyenfélék, igen fontos, nevezetes és tanulságos dolgok. Merta népnél, az élő népnél kettőt tehetünk fel. Egyszer a valódi szükségét, a mely szerint nem egy vagy másféle viszketegegségből, nyelvművelési célból, hanem rá nézve aránylag új, de valódi mivoltában megismert, realiter

meghonosodott eszme kifejezése kénytelen-ségéből alkotja az új szót. Másodszor azt, hogy romlatlan és vesztegetetlen nyelvé-zékétől vezérelve ösztönszerűleg úgy alkotja, hogy a maga nemében a mesterséges szó-alkotóknak mintául szolgálhat. Önkint érthetni, hogy az ilyek kikeresésében és felfedezésében a leglelkiismeretesebb ovatos-sággal kötelességünk eljárni.

Menjünk a második alosztályra: a végire járható és kijelölhető, megnevezhető, vagy kitalálható egyénektől alkotott új szókra. Történelmök abban áll, hogy ki? mikor? minő analogiára? igazi vagy képzelt, netalán csak akkor divatozott vagy mind e mai napig érvényeseknek tartott szabályok szerint? és végre, legeslegtöbb esetben minő idegen szó magyarítása végett? faragta, csonkította, csigázta, enyvezte, s általában „szócsintan-itotta.“ Mind ezekre a szótár-szerkesztőnek meg kell felelnie, a könyvet és helyét, a hol legelsőbbben használatban vagy javaslatban megjelent, idézni, és higgadt, józan kritikával elemezve helyességéről vagy hibás, törvénytelen voltáról pártatlan, kérlelhetetlen ítéletet mondani.

Im ezek a felvettem tekintetből egy de-rekas szótár kellékei.

„Ugyde e nehéz feladat“ mondják.

Nehéz, biz a, nagyon nehéz, óriási küz-delem. De következik-e belőle, hogy jogos kívánalmat ne tartozzunk teljesíteni azért, hogy bajjal jár? hogy ne törekedjünk közeli-teni egy eszményhez azért, hogy magasan áll? Nehéz biz a. De lám, azért váraoztunk megoldására, illetőleg teljesítésére, tovább mint háromszáz esztendeig. — Igaz, hogy most se' ugrott ki kész Minerva Jupiter fejéből!

Mert ugyanis vessék össze önök, ro-kon- és ellen-szenvü olvasók, a szótár-iró imént részletezett kötelességei sorát a „Magyar nyelv szótára“ első két füzetében foglalt czikkekkal, és lássák mennyire vannak teljesítve! Ne várják ezt tőlem. Ha van mo-ralis bizonyosság, bizonyos az, hogy a „Fi-gyelő“ minden olvasójának ott van az asz-talán a szóban forgó szótár. A lap hasábjait pedig hasznosabb és becsesebb dolgok ve-szik igénybe (— germanismus biz ez, uraim, Hunfalvy és Budenz urak, de ártatlan —) mintsem hogy azokkal az elemies részle-

tekkel töltjük meg, a melyeket az érintett egybevetés kívánna, és a mint mondtam, minden olvasó megtehet otthon kényelmesen, kevesebb unalommal, és — több haszonnal. Mert ha igaz az, hogy

Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit Moenia —

biz az is igaz, hogy mélyebbre ható és tartósabb meggyőződés az, a melyet valaki saját tanulmányával szerez, mint ha egy logikát és retorikát egyesítő szellemi viador beszélne beléje.

Csupán csak egyetlen-egy részleti pontra nézve tesztek némi kivételt, a mennyiben különösen figyelmet kérek reá. Feljebb, a szótárirótól, ítéleteiben *pártatlanságot* követeltem. S azt hiszem, önök is velem tartanak hanemha . . . Akár hogy legyen : az ítélő bíróra még Solon ismeretes törvénye se' terjed ki, — az areopagusnak a pártokon kívül és feljül kell lenni. Semmi sincs távolabb „gemelli“-nknek még gondolatjától is, mint ez a magasztos állás. Akár behunyják önök a szemöket, akár nem ; a nyelv ügyében két párt van : a nyargalva haladóké, és a corservativeké. Bárminő roppant és ijesztő többségben amazoké, de megvan ezeké is. Erő és talentum áll amazok tábora élin s még soraiban is ; szózatuk a Lajthától a Fekete-ügyig hangzik, ezereket viszhangjaival egyesítve ; az irodalom közlönyei mindnyájan kezökben ; és ha itt-ott egy pár hasáb jut a *másik félnek*, az illető szerkesztők áldozó nagy lelkiségének köszöni hálával ; vagy ha egy olvasatlan könyvet vagy röpiratot kockáztat — zsebe bánja meg, könyvárus nem osztozik veszteségökben. De bármily erőtllenül, bármily hornyadozva ez idő szerint, még is él ez a párt, és merem hinni, hogy ha a magyarok istene — a miben nem szabad kételkedni — szereti a maga népét, még — divatos kifejezés szerint — jövedője is van!

Hanem a „Magyar nyelv szótára“ szerkesztői ikerpárja, úgy látszik, nem is állítja egy ily párt létét, és így a részrehajlatlanság erényének se szükségét nem érezvén, se alkalmát nem látván, bizvást és furdalás nélkül sorakozik szívvél és lélekkel, szándékkal és tettel a hatalmas tábor vonalába.

Ha számos czikke nem bizonyitná is

állításomat, elég volna reá : az egész szótárbeli előadó stylus. Hadd lássuk egynehány lapról kapdosott jellemző mutatóványból :

— *Kizárni lehet* (ki lehet zárni) — *Tojás- és darával* készült (tojás-sal és darával készült) — *zsir-* vagy *vajban* sültve (zsirban vagy vajban sültve) — Más véghangzók is fölveszik *azt* (es) — *Azt* (es) a bámulástól megovandó. — *Azt* (es) nem is vagyunk képesek tisztán kiejteni. — *Annak* (dessen) módosítása. — *Ezek* (deren) hártáiban. — *Aczélossá képződik* (válik vagy lesz) — *Eszközökkel ellátva* (felkészítve, kiállítva, felruházva.) — *Szén-sav* (savany.) — *Tulajdonság-gal bíró* (tulajdonságu.) — *Adományyal bíró* (adományos vagy adományu.) — *Értemenyül* az ó kort veszszük (értéménynek.) — *Arány pont-tól* (ból) kiindulva. — *Kutyánál lónál* (kutyában, lóban) tapasztaljuk (t. i. a futást stb. *bey!*) *Közöl* (közül) — *Divatlan* (nem-divó helyett. Igen de *nem-egyenlő* helyett nem lehet *egyenletlent*, se a *nem-alvó* helyett *alvatlant* mondani. Aztán *divatlan* alatt az élő nyelvben *mértéktelen, telhetetlen* embert értünk.) — *Több* (nem egy vagy néhány) nyelvben — *Bölcsészet*; (elméletileg is helyeselve, mert — azt mondják : „bölcs-et itt főnévnek kell venni,“ és mondják egy pár sorral azután, hogy a *gazdász*atot kárhoztatják, mint a mely „nem gazdákkal, hanem gazdasággal foglalkozót akar tenni.“ Mert *bölcs* mint főnév, csak nem teszen tán *bölcséséget*?! — *Tartalmaz*; (ez az *írást tartja* így szoktuk mondani, nem : „tartalmazza“) — Ismerető *jellege* („Kennzeichen“ van ; de *Kenn-typus*?!) — *Előföltételez* (!!) — *Dol-got képvisel* (!!!) — *Ami, aki, amely*, stb.

Szóval : tán nincs a divatos irodalmi stylusnak egyetlen egy barbarismusa, a melynek „*jelleget*“ e szótár stylusa ne, „*képviselné*.“ De megálljunk! Van mégis egy — örömmel szolgáltatom ki az igazságot — van, a mi a francziaként „ott nem létivel ragyog“ : a *bani, rai, hozí, nélí*, és hasonló szörnyedelmek egyetlen egy sorban sincsenek „*képviselve*.“ Félelemmel írom, nehogy a 3-dik és következő füzetekben csak azért is helyrehozzák pártellenes vétségöket.

De miért? hiszen teljes elégtétel van adva egy más pontban, a melyre a fenneb-

biekben nem adék mutatványt, mivel külön akarom tárgyalni. Ez, az *azon*-nak és *ezen*-nek mutató gyanánt való használása: „*Azon* érzelmi kitörés hangja, midőn“ — „*Azon* beszédhangokat, melyek“ — „Mind *ezen* hangokat“ — „*Azon* tárgy, melylyel“ — „*Azon* nyílás neme, melyet“ — „*Ezen* cselekvést végrehajtja“ stb.

Ezt a solocismust természetesen iga-

zolni kellett elméletileg, és úgy keletkezett a szótár „*Azon*“ czikke, a mely az eddigiekben előadott kellékek és kötelességek csaknem mindenikével szembeszökik, és inkább hasonlít egy makacs polemicus ellenmondást nem tűrő állításához, mint egy pro et contrát higgadtan megvitató kritikus részrehajlatlan ítéletéhez.

BRASSAI.

(Folytatjuk)

BELIRODALOM.

KÖLTEMÉNYEK. Irta Dalmady Győző. 1862.

(Nyílt levél Szász Károlyhoz.)

Most már hajrá, melyikünk gyorsabb munkás; melyikünk dalolhatja el: vágok olyan rendet mint te? — E lapok szerkesztőjének készségemet ajánlám Dalmady költeményei bírálására; ő azt felelé, hogy már te vállalkoztál rá, azonban szokásod ellenére késlekedel; ha azért én hamarabb elkészülök — az én bírálatomnak ad helyet. Nem vágnám, isten látja lelkemet, sarlómat búzádba, hiszen te vagy a Figyelőnél minden rendű lyrikusok rendes udvari kritikusa, — ha ez esetben késedelmed okát kitalálni nem vélném. Ezt is megmondom őszintén, mert munkámban segít s jó kiindulási pontul szolgál — ámbár (megbocsáss!) a te „kritikai elméleted“ szerint nem volna szabad.

Te Dalmadyban, mint egy tükörben, magad hasonmására ismersz, jó fiu! hibáiddal és erényekkel (nem hízlek) — együtt! Szereted őt, hiszen magát is csak szereti az ember, — de sokkal jobb kritikus vagy, semhogy az ő — s vele magad — költészetének hibáit át ne látnád, és sokkal őszintébb ember, semhogy azokat átlátva, elhallgatnád. Azt pedig csak nem kívánhatjuk, még oly hősi lélektől sem, minőnek téged ismerünk — hogy valaki saját magát, in effigie, elítélje. Én azért megjövendöltem, hogy te nem fogsz Dalmady bírálatával sietni — s én aligha meg nem előzlek vele téged, kit eddig semmiféle munkás, — gyorsaságban legalább — meg nem előzhetett.

Dalmady Győző az „új nemzedék“ legtekintélyesebb quantitása; mert meg kell vallanunk, hogy a névsor prózairókban sokkal gyöngébb mint verselőkben, s ez utóbbiak közt, ha nem csalódom, Dalmadyt szokta első helyre tenni a közvélemény. Te ugyan, azt hiszem, hí maradsz Vida Józsefhez s nem fogod Dalmadyt még túlárverelni (überbieten) rajta. S annyiban igazad van, hogy Vidában több az eredeti bennszülött erő, mint Dalmadyban. S itt azonnal megjelölhetem

Dalmady első és fő hibáját. Csinos, nagy gonddal kidigozott sorai és strophái mögött nem lüktet az életerő, nem forr, nem buzog a lángoló vér forrása. A szép alaku, sima arczu, nemes modoru ifjuhoz hasonlít, ki kedvezőn lep meg, midőn a társaságba belép, — de mikor szót váltánk vele, valamit nélkülözünk rajta: a férfiaságot. Dalmadyt, ha nem látnók a legifjabb nemzedék közt nevét, inkább vélnők egy pályájától bucsuzó költőnek, ki fiatalkorában jeles művész, tán lelkes Tyrtaeus vala, de most már kimerült erejével, melynek csak a művészi csín, nem ehetszersmind a lángoló erő is, maradt meg, élvezhető dalokat teremt még, de rám olyat nem, mely velőt gyújtson. Nem mondom, hogy Dalmady költészete valami enerváltság jellemét hordja magán, — de azt igen, hogy nincs benne a költészet valódi nervusa, mely nélkül pedig nagyot, maradandót teremteni nem lehet.

Ez az oka, hogy kötetét végig olvasva, sok kellemes benyomásra emlékszünk vissza, de alig tudnók megmondani: mi volt az. Nekem legalább, mikor először olvastam keresztül, semmi nem maradt oly kiválólag emlékezetemben, mint szokott, ha Vörösmartyt vagy Petőfit, — sőt lejjebb: Vajdát, Tóth Kálmánt olvasom. Minden összefoly egy hatásban, mely nem kellemetlen, de nem is emelő; szunyadó tó, min el lehet merengeni, de nagyokat gondolni nem, kivált ha tudjuk, hogy vize sima — de nem mély. Sőt, ha valamást kell tennem lelkem álmoságáról, azt is megmondom, hogy még *egy* darabjaival is voltam így: végig olvastam, sehol meg nem akadtam rajta, jóízűen ringatott odább, átadva lelkemet stropháról strophának — s avégén még egy részlet sem maradt meg, egy alapeszme sem domborodott ki belőle.

E körülményen kívül még egy másik van, mi nehézzé, csaknem lehetetlenné teszi, hogy Dalmady költői egyénisége határozottan megalakuljon, akár magában, akár az olvasó fogalmában. — Utolsó vagyok, ki valakire plagiumot, sőt csak

utánzást is ráfogni szeretnék; nem mintha magamról tudnám mily hamar szalad a nem elég önálló lélek utánzásra, s mily hamar ringatózik a könnyen hangolható természet valamely megkedvelt idegen rythmuson; nem; — mert magam versíró nem vagyok, s legfőlebb másokon (pl. rajtat is, külföldi remekek derék fordítóján) észlelhettem ilyesmit. Azért Dalmadyról sem sietek utánzás vádját constatirozni. Mindamellett lehetetlen észre nem venni az idegen befolyásokat, részint hangulatán, részint tárgyalási modorán. S talán ez még nem volna oly igen nagy baj, — ha egy mester, vagy legalább egy iskola lenne az, melynek körében látnók öt röpkedni. Tudnók legalább hova sorozni, — mint a másodrendű, különben igen jeles festőket: a niederlandi, vagy a velenzei, vagy a düsseldorfi, vagy a Rahl-iskolához. Én azonban Dalmadynál, *először* is két ellenkező befolyást látok világosan: a francia — és az angol lyrikusokét; *azután* amabban Lamartinét és Hugo Viktorét, — emebben Burnstét, Wordsworthét, Hoodét s isten tudja még melyikét. Azt mondám: világosan; s szavamnál maradok: ha nem is a bírói meggyőződésig — de mindenesetre sokkal világosabban, mint az épen most elment hajó nyomát, az ujon hasított vízbarázdában.

Lamartinet, az ő „egélyes-negélyes“ (láthatod, hogy nekem nem oly kedvenczem ez a nagy adósságu polgártárs, mint tán neked) költészetével, csaknem egészen tükröződni látjuk, e szelid tóra esett árnyékban, a Dalmady versei némelyikében. Kérlek, olvasd ezt az igen szép „Imádkozó hölgyet“ — (131. l.) festői részletei, melyeken némi mystikus ábránd firnásza ömlik el, nagyon is emlékeztetnek reá. A „Szerelem némasága“ — (11. lap) és „Hajnali harangszó“ (90. l.) cziműekben szintazon érzés zeng.

Hugo Victor eszmélkedőbb lelke s színezetesebb festései sem kerültek ki Dalmady fogékony figyelmét. Olvasd a Régi kard (159. l.) Fenn és alatt (162. l.) A madarak dalolni kezdenek (177. l.) Az éjjel az ábrándok ideje (247. l.) cziműeket. Önként értődik, s mondanom sem kellene, hogy Hugo gondolkodásának ereje, valamint színeinek ragyogó sokfélesége, csak halvány lenyomatot nyerne Dalmadynál, míg ellenben kedélyt többit, vagy legalább nyájasabbat találunk nála, mint — — — a Feuilles d' Automne költőjénél? — nem, mint a jersey-i száműzöttnél.

Nem tudom már megmondani, melyikében az általam kiadott külföldi fordítmányok füzeteinek, volt két bájos dal Burnstól: Mari emléke és Az égbe szállt Marihoz (az eredetiben, ha nem csalódom: Highland Mary és To Mary in Heaven). Daloknak mondám, pedig tán az elegiai édes, vigasztalan s megadásteljes hangulatnak épen annyi vagy több része van bennök, mint a dal bensősége- s közvetlen nyilatkozatának. Sok fiatal kedélyre mély és marandó benyomást tettek e dalok, s mi a te kedélyességedet inkább —

mint helyes és jellemzetes kiválasztásodat tanúsítja, sokan Burnsról oly fogalmat alkottak maguknak, hogy nem más, mint a legérzékenyebb elegia költő. De ez nem tartozik ide, s te azt tartod, hogy a kritikusnak nincs joga az X bírálatában Y-t leczkézni. Elég az, hogy ama gyönyörű egy pár költemény Dalmadyra is mély és marandó benyomást tett. Egymás mellett négy dal van e benyomás emlékezetének szentelve: Vidék rózsája, A kedves halott, Az új sír, Egy angyal emléke (116 — 126 l.) közülök az Új sír, egymagában véve, legkevésbé emlékeztet amazokra; a más három azonban nagy mértékben, talán nagyobbban mint szabad volna.

Ugyanazon (vagy tán más) füzetedben volt, emlékezem, Wordsworth „Arató lánya“ — (The solitary reaper) mit azelőtt jó tizenöt évvel Kriza is átdolgozott volt: a Székely arató lány cím alatt, u. n. szabad fordításban. Mély, borongó emlékezet, — mintha a hősöket s a hazát is siratná, a természet méla benyomásai mellett, — ömlik el e dalon, idézett füzeted legszebbikén (bár fordításod a szokottnál sokkal kevésbé sikerült.) Vedd magadnak, kérlek, azt a kis fáradságot s hasonlítsd össze Dalmadytól a Daloló leányok (148. l.) czimű költeményt amazzal. A tárgy is oly rokon, hogy Wordsworth versét egyszer olvasva, alig lehetne befolyásától szabadulni. De nem ép oly közelrokon tárgyakon is megeljük ugyanazon szellemet s hangulatot. Pl. a „Kimentem én is kora reggel“ (87 l.) „Egy est a fal alatt“ (144. l.) sőt az „Emlékezem“ (213 l.) cziműben is, melyet azonban csaknem annyi joggal sorozhatunk az előbbi rovathoz is.

Ismétlem, hogy Dalmadyban határozott költői egyéniség fejlődjék, ez idegen befolyások nagy mértékben akadályozzák. Mert tudom ugyan, hogy költő költőtől tanulhat s rajta képezheti magát szintugy mint akármely művész vagy mesterember a maga mesterein. De művészetben a tanulásnak s képződésnek nem szabad utánzásig, vagy csak a példány fölismerhetőségeig is mennie, s azt nevezük művésznek, ki a példányaitól eltanult tulajdonokat saját egyénisége izzó kohába veti s ismeretlen alakokká idomítva hozza ismét elé. Minden lángelme, és azok is, kik a művészetben egészen új utakat törtek maguknak, a Byronok, Miltonok, Goethék, Petőfik is tanultak elődeiktől. De hol van bennök utánzás nyoma, hol ismerszik az egyes darabon föl, mely egyes darabnak benyomása alatt iratott? A ki hozzánk legközelebb áll, Petőfi, tekintetben is tanulságos példát nyújt. Pályája, mely utolsó daláig még folyvást emelkedőben volt, két részre oszlik. Első, mig egészen önmagából egyénisége teljesen megalakul és pedig oly erősen s határozottan, minőre összes költészetünkben második példa nincs. Azután jó a külső befolyások kora, midőn történetileg is tudjuk, művein is látjuk, a francia és angol költőket tanulmányozta; de azok rajta, lényeg-

ges változtatást nem eszközölhettek; egyénisége sokkal erőteljesebb volt, mintsem bármely idegen hatás alatt sarkon fordulhatott volna. Mint az erős malom, porrá őrölte a mit bele vetettek; mint a jó gyomor, vérré változtatta a mit megemésztett.

Azonban Dalmadyt sem akarom e példa fölhozásával mindenben elítélni. Emigy is tanult ő jó sokat példányaitól. Az angoloktól megtanulta pl. azt, hogy azok a legalanyiabb érzelmeket is némi objectiv színezettel ruházzák fel, az által, hogy nem magát a meglevő érzelmet, hanem annak keltetését, történetét adják mintegy. A francziáktól megtanulta: az eszmékre vetni a fő súlyt az érzelmekek fölött s elmélkedni inkább — mint érzelegni.

Jó tanulmányok s az előttem álló füzetben bőségesen kimutathatom eredményeket; Azon költeményein is Dalmadynak, melyeket közvetlenül saját élményeiből írt, meglátszik a jó hatás. S bár sokan ama Burns és Wordsworth meg Lamartine féle darabjainak adják az elsőséget, — én hajlandóbb vagyok emezeket vallani legjobb költeményeinek. Előttem annyira becses az egyéniség — hogy azt hiányaival is sokkal jobban szeretem, mint az idegen ruha ékességeit. Az „Emlékezés egy zivatarra“ — (83 l.) e tekintetből a legjelesebbek közé tartozik. Bármily kevésbé legyünk is, a közelebb (tán kényszerűségből) igen lábra kapott allegorizálásnak barátai, az oly jól kivitt s nem hideg szemléllőkép eszmélkedve írt, hanem valódi bensőségéből kiforrott, s a valóság minden színével bíró allegoriának szívesen megbocsátjuk, hogy — allegoria. Még szebb, s talán az egész gyűjtemény legjobb darabja a Pásztortűz (93 l.), mely már semmi kívánni valót nem hagy hátra, s egy egész időszak hű képe, mélyen felfogott, melegen átérzett typusa egy egész kedélyhangulatnak. Kisebbség nagyobb mértékben színtelen dicséreteket érdemlik a Borozó öreg (4 l.) Kis gyermekhez (19 l.) utolsó strophája híjján, melyre semmi szükség s mely csak zavarja az egész hangulatát s egységét. Hihetek-e (28 l.), mely azért érdemli legnagyobb dicséretét, mivel lélektani szálakat keres, mint szintén a szépen gondolt, bár nem egész tökélylivel kivitt Tizenöt éves leány (37 l.) Már látszik a falu (55 l.) A pásztorfiu (151 l.) Temetőben (223 l.) Hugom az oltárnál (252 l.) melyben csak azt sajnáljuk, hogy a mit a második strophában mondanak neki, nem emelkedés ahhoz képest, mit az elsőben mondtak, mennyivel szebb lett volna:

„ . . . sorban csókoltuk őt
És azt mondtuk neki,
Szeresse őt úgy mindig, kedvese,
A mint most szereti.“

Nem dicsérhetem eléggé Dalmadyt dalainak tárgyairól. Az örök egyhangu szerelmi ábrándok, vidéki emlékezések s haza-kiáltások helyett, új és különönmű tárgyakat keres. Mit annyival in-

kább ki kell emelnem benne, mert a méla eszmélkedésre hajló költőnek ez sokkal nehezebb mint a humorosnak. Hogy ezt tehesse, előveszi, igen helyesen, a különböző viszonyokat, az élet azon oldalait, melyeket lyrikusaink ritkán szoktak megénekelni vagy csak genre-képekben, ő azokból dalokat sző. Gyűjteményét azért, ha számban sokaknál soványabb is, tartalmasabbnak s gazdagabbnak találom a másokénál. És ha hangja s tárgyalási modora szintoly különböző tudna lenni, mint tárgyai, — e tekintetben újabb lyrikusaink közt kétségtelen övé volna a koszoru.

Fájdalom, hogy a százszor letaposott országuttól való borzalma néha képtelenség hajhászatáig viszi eredetiségét, mit oly szelid s jól iskolázott pegazustól, mint a Dalmadyé, nem is várna az ember. Ily képtelenség például Perényi (21 l.) című balladája. Mert, hogy a nagy Mohamed, a nagy Hunyadi Jánosban, elesett dicső ellenségét megsirassa, elhiszem, ámbár kötve; de hogy a mohácsi győző, a nap estvelén, szomorún és méltán fájlalja: miért nem veszté el a csatát, azt csakugyan nem hiszem el a Dalmady szavára; mert épen ennyit tesz a fölötti sajnálkozása, miért nem hallgattak Perényire; föltéve még, hogy tudhassa a szultán: mit mondott akkor reggel az ifjú hős. — Hasonló lélektani képtelenség a Szerelmes betyár (61 l.) címűben, hogy a betyár, más ölében látva babáját, a helyett hogy reatörne, vagy csak rákiáltana is, simpliciter visszalovagol. Czivilizáltabb s udvariasabb ember sem hagyná az effélet így szó nélkül. — Kicsinység, de azt sem a valóságból leste el költőnk, mit a különben igen csinos Első táncz (199 l.) címűben mondat a leánynyal:

Nem is tudtam hogy este lett;

e reflektáló modor, a naivsággal sehogy sem fér össze. Természetesb lenne így kiáltania fel:

Jaj istenem, már este lett.

Nem hallgathatom el Dalmadynak még két, bár csekélyebb hibáját; egyik gyűjteménye rendezésére, másik költeményei nyelvezetére vonatkozik.

— Ha valamely tárgyat az ember megszeret, vagy az lelkét húzamosan foglalkoztatja, megéssik, hogy önmagát ismételve vagy ugyanazon eszmét forgatva, két három egészen hasonlót áll el. Nézetem szerint nem helyes az ilyeneket csak úgy pörén egymás mellé állítani, hanem vagy összeönteni mindenikből a mi jó s egy újat dolgozni valamennyiből; vagy legalább közölők a legjobbat kiválasztva — a többit elnyomni. Dalmady e bölcsesség reguláját nem tartja. A Borozó öreget ismét variálja az Idegen hajlék (96 l.) a Kedves öreg (219 l.) címűekben. A Haldokló gyermek (63 l.) és az Aludjál kis fiam! (66 l.) jóformán ugyanazok. Az Egy éj a szülőföldön (59 l.) és Otthon édes otthon (134 l.) iker-

testvérek. S így még néhány pár, melyek egyike a másikat feleslegessé teszi.

Dalmady nyelve általában gondos, sima; rhythmusa ellen ugyan volna kifogásom, elég, — de mióta téged a verslábak körül bogarászó hajlamodért megróttak, erről inkább hallgatok. Nem hallgathatom el a nyelvtanon néha elkövetett erőszakot, kisebbeket idézhetnék tized, tizenötöt is; de csak egyet idézek, mely csaknem az anyagyilkossággal áll egy bűnrangban. Mindjárt az első, ajánló költeményben :

Szeresd hát a költő dalát
Tovább is oly forrón, hiven;
Szív mélyeig (?) szeretni azt,
Szeretni a hazát teszen (?!?!)

azaz : a költő dalát szeretni annyit tesz mint a hazát szeretni; nem is igaz, vagy legalább jókora adaggal több az igazságnál; a mellett oly borzasztó nyelv-nyak-kifacsarás, mihez hasonlót még Brassai sem jegyzett fel.

Isten veled, édes barátom, kérek, ha teheted, ne polemizálj velem, mert ime nyilvánítom, hogy előre bocsátott összehasonlításom daczára sem akarom mind azt, mit Dalmadyban megróttam, neked is nyakadba vetni. Ha azonban eltérő nézeteket táplálsz Dalmady iránt (kitől én is sok jót várok): a Figyelőben elfoglaltam tér helyett könnyű lesz kárpótlást találnod, ki minden nemű és fajú folyóiratok dolgozó társa vagy!

—p—n—

KÜLIRODALOM.

A VIGJÁTÉK LÉNYEGE ÉS TÖRTÉNELME. (Wesen und Geschichte des Lustspiels.) Irta Mähly J. Lipcse 1862. Weber kiadása.

E munka néhány felolvasásból van összeállítva, melyeket a szerző Baselben tartott. Nem nagy igényű könyv, mélyebb analysis sincs benne, de nem is akar ilyen lenni. A szerző egy lehetőleg összevont, de élénk és vonzó rajzát akarta adni a vigjáték történelmének. Célját el is érte. E mellett szempontjai és ítéletei nagyrészt helyesek. Kellemes olvasmány, s nem ártana átdolgozni vagy lefordítani magyarra. A nagy közönség is élvezhetné, úgy is irodalmunk talán a vigjátékkal foglalkozott legkevesebbet. Kostolóban rövid ismertetését adjuk egy német lap után.

A vigjáték eredetét, általában véve, a mint mindenki tudja, a görögöknél kell keresni. A tragoedia a Bacchusünnep játékaik- és énekeinek közsöni lételeit, a komoedia a különböző népiünnepek rögtönzött bohózataiból állott elő. Azonban míg a tragoedia a mythológiából merítette tárgyait, a komoedia tisztán csak a satyra körében mozgott s célja nem volt egyéb, mint kigunyolni a még élő s meg is nevezett személyek cselekedeteit és elveit. E divat egész Aristophanesig tartott, ki régibb műveiben még élő és megnevezett személyeket gunyolt ki. Athenének a lacedaemoniak általi bevételével mindezt tilalom szüntette meg s az úgy nevezett régi komoedia a középbe ment át, hova Aristophanes szintén tartozik s mely a valódi életet rajzolta ugyan, hanem már költött nevek alatt.

Aristophanes az első híres név a vigjáték történelmében. Kivált műveinek formája bámulatos. Versei a legfinomabb attikai bájt lehelik, mond Mähly, nem vehetni észre rajtok, hogy egy művészi kéz kimért uton vezet és szabályoz min-

dent, a rohanó árnak könnyed, de biztos gátat vet, s a természetes szépségre a szabályosság bélyegét üti. Igaz ugyan, hogy e folyam nem a tragoedia méltóságos nyugalmával s meg nem zavart egyenlőségében áradoz, mindegyre fodros hullámocskákat vet, melyek fölülemelkedve a víz színén, a partokat jobbra balra érintgetik, de ez élénk mozgás, e játszi ringás mindig bizonyos szabályozott körben ismétlődik. A mi a tartalmat illeti, természetesen, szemben a tragoediával, a motivumok tulajdonképi fejlődése, a cselekvény, nem szabályos, s benne a költő korlátlan önkénye uralkodik. Aristophanes az egyenes vonalt gondosan kerüli, gyakran szilajon átvágja, elágaztatja, a legkülönösb és furcsább alakzatokra használja fel, vagy pedig épen a phantasia végtelenébe veszteti. Egy motivumot elejt s a közben már egy mást ragadott meg; az ember a valóság földjéről mindjárt-mindjárt a phantastikus világ légi jelenetei közé van emelve, a hol a rend, a szerves fejlődés természete fel van forgatva, sőt a nehézség physikai törvénye is elvesztette erejét. Minden egy nagy zürbe van sodorva, melyet csak vilámok világítanak, a lángész villámai.

A mint tudjuk, a görög komoediában három korszakot különböztetnek meg, a régi, közép és új komoediát. Ez utóbbiban már a tárgy is költött volt. Nagy veszteség, hogy e korszakból egyetlen mű sem maradt reánk; kitűnő költők művelték e genret s köztök Menander, kit oly nagy magasztalással emlegetnek. Mind azon, bár gyöngye, másolatok, melyeket az őt utánzó római vigjátékirók hagytak reánk, mind az összes régi műértő világ véleménye úgy tüntetik föl Menandert, mint nagy költőt, kinek műveiben az általános humanitas lehe a legfinomabb műveltség virágillatával egyesül s ki igen jól ért ahhoz, hogyan kell a selejtest, köznapit és esetlegest közértékü

jellemrajzá olvasztani s tipikai példányára emelni.

Menanderrel kezdődik az újabb vigjáték is, mert a drámai oeconomia, a cselekvény tervszerű keresztülvitele, a bog megkötése és kioldása tekintetében is remekműveket írt, mit annival inkább bámulhatni, mivel a vigjátékban használható motívumok akkor nem voltak oly bőségben, mint most. A mi számos és apró árnyalatokba vesző viszonyaink, osztályaink, életmódunk nem állottak a görög vigjátékíró rendelkezésére. A szerelem érzése is, mely az élet és vigjáték oly változatos anyaga, akkor sokkal egyszerűbb volt s hiányzott erkölcsi alapja, a mennyiben leginkább a hetaerákkal való viszonyokra vonatkozott. De ha a házasság a görögöknél nemesebb és szentebb lesz vala is, a nő még sem foglalhat kitünőbb állást a vigjátékban, mivel ez nem benn a házban folyt le, hanem künn az utcán, a ház előtt, hol a görög nőnek tulajdonkép nem volt mit keresni. E szokást ugyan a chorus eltüntével könnyen meg lehetett volna változtatni, a mennyiben az előbbi korszakokban a chorus kívánta a cselekvény ily nyilvánosságát, azonban nem érezték szükségét, a házasságra alapított családéletnek még nem volt nagy varázsa a kedélyekre. Az újabb vigjátékíróknak ez nagy előnyök a régiek fölött.

A rómaiak egészen a görögöket utánozták. Leghiresb vigjátékíróik, Plautus és Terentius, anyagot és formát tőlök kölcsönöztek. Plautusnak sok az elméssége, szeszélye, combináló tehetsége és érzéke a komikai iránt. Mind születésre, mind műveltségre nézve a nép gyermeke lévén, jól tudja rajzolni az alsóbb osztályokat s még nyelv-sajátságait is feltünteti. Az anyagot illetőleg mindenesetre a görögök utánzója, de néha eredeti földolgozó. Rabszolgái és parasitái soha se fogynak ki a humoros ötletből, találó élezből; szójátékai gyakran szerencsések s akaratlan is megnevetteik az embert; a mi a cynismat illeti, sem több,

sem kevesebb nincs benne, mint a mennyit egy solid római baj nélkül eltűrhet; mindenüt friss szín, hegyke vonások, nyers humor és sehol unalom. Terentius szelidebb, lágyabb természet s a tulajdonképi komikai erőt illetőleg sokkal szegényebb is Plautusnál, de a dialog művészetében s a társalgás finom sima, nyelvére nézve magasan felette áll. A ki a hibátlan latin stylusban akarja kiképezni magát, nem mellőzheti Terentius iskoláját; a ki mulatni kíván, Plautushoz kell fordulnia. Terentius az anyag feldolgozásában mindig ugyanaz, nem kicsapongó, kimért; az alaprajz csinos, a jellemzés gondos, majd mindenik művében, de sokkal inkább görög, mint Plautus.

Róma sem a drámának, sem a komoediának nem volt valódi termő földje. A barbárság idejében hírért sem hallhatni e művészetnek, csak mikor a mysteriumok és moralitások már rég divatban voltak, állott elő ismét egy vigjátéki genre az utcai és fársangi bohózatokból. Az olaszok az elsők, a kik ujonnan valódi komoediákat kezdetek írni. A későbbi időből különösen két nevet kell kiemelni: Gozzit és Goldonit. Goldoni, nem alap nélkül, azt hitte, hogy a vigjátékírónak a valódi élet képét kell adni műveiben; aggályos hűséggel is másolta azt s e közben csaknem megfeledezett a költészetről. Az élet száraz részleteit gazdagon fölálthatni vigjátékaiban, de a költői felfogásnak, a lángész sugárainak, melyek e tömeget megvilágítanak, semmi nyoma sincs bennök. Vele összehasonlítva Gozzi phantasta, de phantastikája életet fejez ki s legkalandosb leleményei sem siklanak ki egészen az értelem uralma alól. A szabályos színmű mértékét egyébiránt nem lehet műveire alkalmazni. Gozzit nem hasonlíthatni ugyan Shakspearehez, kinek mélységétől nagyon távol van, de azon költői nemre nézve, melyben dolgozott, mindent megtett, a mit tehetett, sem többet, sem kevesebbet; mindenesetre költő volt.

(Folytatjuk.)

T Á R C Z A.

„G A R A M Á R I Á“-BÓL.

Magyarország szép ifju királya
László király, ül aranyos székén;
Gyűrűjét le — s fölhuzza ujjára,
Elmerülve maga elé nézvé.

Mit láthat ott, hogy oly mélyen nézi?
— Lelke lát csak, szemei nem látnak;
Lelke lát csak, s közellétét érzi
Ábrándjai fényes angyalának.

A közelben léptek keltének zajt, —
A királyhoz Cillei Ulrik jött;
Megalózta a fölébresztett hang,
Mint valami bejelentő hirnök.

Nincs is szükség más bejelentőre,
Hisz' rokona, s gyámja a királynak;
Nem ajtai nyitvák csak előtte,
Szívébe is bátran ki- s bejárhat.

Vigan jött, és megütközve állott
A ránéző bús király elébe:
„En királyom, minden jöt kívánok!
Arczod a bú — szólj -- miért fedé be?”

„Rajta még az ifjuság rózsái ...
Kezedben kard s fejedelmi pálcza;
Oly pálcza, mit meg kell csak csóválni,
S suhogása Európát rázza.

„Szólj, mi bánthat? és ha még hiányzik
Valami, a boldogság kelyhéből:
Meghozza azt — olyan embert látsz itt —
Ha mennyből nem — a pokol méhéből...“

„Jó az isten a magas egekben...
Rossz az ördög lenn a mély pokolban...“
— Szólt a király mélázva, leverten —
„És ha hívjuk bármelyiket: ott van.

De énnekem sem isten, sem ördög,
Kiáltsam bár, nem ad segedelmet!...“
Vén Cillei fogai közt dörög:
„Mi a mennykő baja lehet ennek?“

„Ifjuságom virágival biztatsz,
S rózsáival fényes életemnek;
Ah de egy sincs annyit érő mint az,
Melyet arcza halmai teremnek!

„Oda adnám királyi pálczámat
Oda adnám e piros rózsáért,
És előtte porba omlának
E büszke fő, s e magas király-térd.

„Koronámat lábaihoz tenném
Mely nehéz, és öröm helyett éget,
Csak homlokom ölelé át gyengén
Koszorúja lilium kezének!“

— Szólt a király eltakarva arcát,
S alig rezgett el utolsó hangja,
Ulrik arczán egy felhő szaladt át,
S a választ rá sziszegéssel adja:

„Értem, értem, szép ifju királyom!
Belenéztél örvényes szemébe;
S bár a lányt már nem igen vizsgálom —
Ő az ország legékesb személye!

„Nagy a híre Gara Máriának,
S meg kell adni, hogy meg is érdemli;
A daliák messze földről járnak
Csudálni, meg érte verekedni...“

„De mind hagyján! diadalt aratnál,
Tied lenne mosolya, szerelme; —
De, a ki itt ismét utadban áll —
Átkodra van Hunyadi teremtve!..“

„Jól vigyázz! ma a rózsákat tépi
Bokrétának keblére utadból;
Holnap már tán kevés lesz az néki,
S koszorúról koronára gondol!“

— Szólt Cillei a kísértő nyelvén,
A királynak elesését várván;
Mint a kigyó halálért lihegvén
Az édenkert arany-almafáján.

A királynak jobbra-balra hajlott
Küzdő lelke, mint a gyöngé nádszál,
Ha rá az est szellője sohajtott,
Vagy fejére kifaradt madár száll...“

Gyönyörködve nézte a küzdelmet
A sötét vén, vérszomjas szemével;
És mert abból diadalmat sejtett,
A fonalat ismét így vevé fel:

„Fényben állna fejedelmi széked,
De babérja árnyékot vet rája;
Nevétől az egész ország részeg,
S azt sem tudja, hogy van e királya?!“

„Hátha még majd a szédítő névhez
Mit még nagy részt csak apja után bír,
Hasonlón a virág-szóró szélhez
Tetteit is hordja a hitvány hír?!“

„De hagyjuk ezt...! Nem érzed-e arcod
Mint futja el a piritó szégyen:
Elveszítini a szerelmi harczot
Ily ifjunak — fejedelmi széken!!“

„És hidd el hogy csak ő áll utadban,
Gara lánya szivesen szól rólad
S ha ma Hunyad fáklyája kilobban —
Kebeleden siratja meg holnap...“ stb.

KUTHEN.

AZ ÖREG HÉKA AJTÓJA.

V.

Az oláh-czigányok csakugyan letelepedtek a falunkban, azaz a falunk végén. Kiválasztották a világon a legroszabb, leghasznavetlenebb földet, csupa gödört, földkihányást, a honnan a lakosság a sárga földet szokta hordani mázlónak, s a hol nyáron át a pocsétákban kendert szoktak áztatni. Itt építettek maguknak három alacsony nyomoruságos sárgaföld házikót; — valamire való ember ki sem birt volna bennök egyenesedni, tetejét befedék innen-onnan

össze kunyorált kukoricaszár-törmelékkal és a kertekben felében kigyomlált paréjjal, gazzal. Egy nagy nyílás volt mindeniken, — az volt az ajtó, két kisebb lyuk, az volt az ablak... Valóságos deszkából csinált ajtó csak valami három-négy esztendő múlva volt látható, az is csak az öreg Héka palotáján. Három álló esztendő kellett neki, hogy itt-ott össze kunyorálgasson annyi deszka darabot, hogy egy ajtóval tehesse kitünőbbé a többiek felett.

Nagyon jól tudom én azt, hogy az öreg cigány, meg a cigány asszony, csak azon szokás szerint, mint a hogy nálunk az emberek komázzák, czimborázzák, kendezik egymást, épen csak úgy nevezték egymást Hékának, Hékámnak, de már biz az a nevezet még is csak rajtok maradt a faluban s az öreg cigányt Hékának, a feleségét pedig elnevezték Hékánénak.

A bíró uram összeszámította őket, voltak kicsinye, nagyja, apraja, összesen huszonheten. — Bármint szabadkozott az öreg Héka, hogy majd ő maga fogja őket számon tartani, nem fog azokból hiányzani egy is, sőt inkább szaporodás lesz... nem használt semmit, ha' számba vették, fel is irták mind. Ebből azután mindjárt támadt az a hasznok és gyönyörűségök, hogy sorosan, a kit ért, hordhatták a levelet faluról falura, s ezért megkapták néha a maguk pohár borocskáját, néha pedig, ha az uton elüregtették az időt, a mogyorófa pálczácskát is.

Az öreg Hékáné pedig csak azt mondogatta, hogy még csak most tudja, milyen a boldog élet, egy kis kártyavetéske, egy kis kóczmadzagocska mindég meghozta a hasznót. — A rossz bogrács számára mir' is megvolt a természetes halállal ki mult baromfi és malacz, sőt a gazdaság meg is kezdődött egy félholtból felelevenített s nagy kinnal süldővé nevelt malaczczal, mely a nemzetség kegyenczévé s bámulat tárgyává vált.

Hébe-hóba a jó szerencsemondásért egyik háztól is a másiktól is került egy kis avaska, egy tányér lisztecske, tojás meg úgy is akadt hozzá. Az asszonyoknak már át lehetett csapni a sütés-főzés mesterségéhez. A rajkók sem jártak már mindnyájan ruhátlanul, jó emberek szivességéből egy kis bukfenczért, egy kis cigánykerékért egy-egy tréfás tánczért vagy egy kis keserves kunyoráló rivásért került egy-egy összevissza szakadozott s gyümölcsfára ijesztőnek szánt ruhadarab, egyik megkapta a felsőt, másik megkapta az alsót.

Az öreg Hékáné mindezekre mindannyiszor elmondogatta Hékájának :

— Látod Héka, látod mennyivel jobb, emberek közt lakni. Nem kóborlunk olyan gyámoltalanul, nem éhezünk fáradtan any-

nyit, s van is a hova télire meghuzzuk magunkat. Ha jól betömjük az ablakokat még meg se' fagyhatunk.

Hát mikor azután Peti, az öreg Héka legidősb fia megcsinálta a sárkemenczét, mikor a réten, tarlón összekapart kóróval legelőszőr befütöttek, midőn a szemöket majd kiette a füst, — mit más becsületes lélek ki nem állott volna, — hogy gyültek rettenetes nagy örömvihogással a kemenczéhez, s dicsekedtek vele egymásnak, — milyen jó itten melegedni, — milyen jó, ha van hol melegedni. Ilyen ünnep volt azután majd minden héten egyszer. — Az öreg Hékáné tul volt áradva a boldogságtól...

— Látod te vén bibast Héka, Látod te vén csacsi Héka. Mid van neked? mi mindenünk van nekünk... Látod ugy-e?...

Az öreg Héka már többé felelni sem tudott neki. Hiszen neki is jól esett a meleg kemencze.

Multak az esztendők egymásután. Bíró uram meggyőződhetett felőle, hogy az öreg Hékának igazsága volt midőn azt mondta, hogy a cigányok nem fogyni, hanem szaporodni fognak. Már a negyedik kastélyt építették fel. Az volt azután az öröm, mikor egy kis új rajkó látta meg a napvilágot. Az öreg Hékáné beszaladta az egész falut, nagyon nagyalkalmatosság és ürügy volt az, az emberek szívéhez oda furakodni — füt-fát meghítt komának, az emberek ilyen dologban vallásosak, azután meg hát csupa nevetségből is szivesen megtették a kívánságát. — De nem é volt a fő! Hanem az a kalács, az a kenyér, az az esett baromfi sült, az az eczetes lé, az az ajándékba dobott limlom mely ezen alkalmatosságoknak volt ráadásra. A cigány nemzetség sokszor egy új kis rajkó jóvoltából egész hétig is ellakmározott. Sokszor azután, ha épen az eleség fogytán volt, s hirtelenében nem talált érkezni egy új purdicska, megkereszteltették a kópék azt az egyet megint egyszer. Mit tudták azt az emberek? Megint csak elfogadták a komaságot. A koma pedig olyan atyjokfia lett, a kihez mindég lehetett fordulni a szükség idején... betegség, hosszú ut, vásár-féle körülményekkor. Ilyen eset pedig mindég adta elő magát a mikor csak kellett. Az én lelkem Panni néném volt talán a legjobb komaasszonyuk, az volt nekik ő

vagy öt-hat gyerekről is. Jóságát ugyan csak tapasztalhatták. Az ő keresztgyermekének még ünnepre való tisztességes ruha is jutott.

— Látod Héka! látod te vén mihaszna csacsi Héka! Még sem akartál rám hallgatni, ugy-e?

Az öreg Héka nem felelt, — csak néha sohajtozott fel, és pedig azért a nagy szabadságért, mely őt független urként vitte hordozta vidékről vidékre, bár teljes volt az küzdelmekkel és fáradsággal, de levegője könnyű, éltető volt, a vándorlásra szép szelid verőfényű nap mosolygott, — a rajkók, mint a szabad madárkák, virágok közt szaladgáltak; senkisémondta „Itt lakol, ide való vagy, innen nem szabad mozdulnod, mert ide vagy beírva; senki sem kérdezte: Hová mégy? Itthon vagytok-e mindnyájan? Nem ment-e el közületek lopni a vásárra valaki? — És ő . . . ő a boldogtalan, felmondott ennek a szép életnek, melyben lelkének szaván kívül nem volt köteles engedelmeskedni senkinek. Most pedig engedelmeskedni kell annak a soknak, a ki parancsol, s annak a másik soknak, a kiknek jótéménye arra kötelez . . . Az öreg Héka nagy tehernek találta még ezt a hasznos lekötelezettséget is . . . Hej! ez a cigányt mindenkinek szolgájává teszi.

A nagyobb rajkók legényekké nőttek, a falu nagy hasznokat vette, a válygot, téglát olcsón megverték, s vasárnaponként szépen muzsikáltak a falu kocsmájában. Most már jött az igazi jó keresztet, a muzsikaszó kész eleséget is hozott télire, sőt fűtőt is, a rajkók között jó formán már egy sem volt ruhátlan. Az öreg Hékané egészen megifjódott az örömben . . .

— Látod Héka lelkem, én édes vén lelkem! látod! . . .

De az öreg Héka ebben a dologban is csak azt szerette legjobban, ha neki estenként a gunyhó előtt a gyerekek valami szép keserves nótát muzsikáltak . . . „Jertek! rikassatok meg! . . .“ — A gyerekek ráhúzták azt a legszomorúbb nótát a világon, a melyet a cigányok csak maguk között szoktak muzsikálni . . . Azon olyan szépen el lehetett bucsúlni nyögve, riva dalolni mellé, hangoztatni azt a daloló, jajgató keservet, a melyet csak a cigány hangja tud;

a melyen első hallásra először elneveti az ember magát, s ha azután figyel reá, megfájdul tőle a szíve. Az emberi egész nyomorúság panaszja benne van abban.

A Marczelka is, az a villogó tűz szemű gyermek is, megnőtt. Most már kisült a ruházatjáról meg szép ábrázatjáról, hogy fiú-e vagy leány. — Bizony leány volt az. Még pedig, — Uram isten — milyen leány. Csak volt, meg van a falunkban leány, már a mióta eszemet tudom egynehány száz, nem mentünk kérni kölcsön a szépet a szomszéd faluba, sőt nálunk volt olyan is, a kinek a más faluból eljöttek a csudájára, a Panni néném se' volt az utolsó a maga idejében . . . De hej! olyan lány, mint a Marczelka, talán még ezen a világon se' akad egy tucat. — Királykisasszonya lehetett volna a többinek, beillett volna bátran őriző angyalnak is, az sem lehetett különb . . . A két szeme mint a tüzes szén, a haja mint a fekete selyem, az orcája meg olyan volt, hogy szebbet meg az oltárképeken se' láttam festve soha, már pedig oda olyan szépet lehet festeni, a milyent csak ki bir gondolni az ember.

A termete, karcsu dereka, gömbölyű melle mind olyan volt, mintha öntve lett volna, s minden porcikája olyan, hogy a legényt, a kiben vér volt, még a hideg is kirázta érte.

Megmondom! . . . Biz én megmondom. Már mért ne mondanám meg; régen volt, és most már az anyjokom is tudhatja, — én is majd hogy meg nem haltam érte. — Észembe sem jutott már nekem ekkor a cigánytól való félelem, sőt inkább nagyon is megbizonyosodtam arról, hogy van olyan cigány fajta, a melyért az embernek a szíve csak úgy tánczol az oldalbordájában. — Ha a szegény apám uram is — isten nyugosztalja — úgy akarta volna a dolgot mint én, nem lett volna ugyan ebben az életben más a feleségem . . . Hej! ha szegény Panni néném, áldott jó lelkem, még akkor élt volna! No de nem úgy akarta az isten.

— Látod szegény Héka! szólt az öreg cigányasszony, mikor a deli remek leányt szép ünneplő ruhájába, selyem kendővel a fején, nyakán, piros cipellőben, tarka rokokolyában, az öreg elébe állította, — látod milyen angyal egy teremtés ez, beillenék a királyok paradicsomába. Ugy-e szép, ugy-e

nincs ez a naptól elsütve, nem olyan fekete mint a többi, a néneji, ugy-e sohase' láttál, sohase' gondoltál volna ilyet még álmodban is. Ugy-e tetszik-e neked? ugy-eél hal a lelke a látásán, ugy-e nevezsz örömedben vén Héka? Látod, ugy-e nem volna most ez a gyönyöröség, ha emberek közé nem jöttünk volna, ugy-e piszkos, szurtos, lompos cigány lány volna ez most, csak ringy-rongy csüggene rajta. Látod Héka, ugy-e megreped a szived, ha ezt elgondolod?

Az öreg Héka nagy lelki gyönyöröséggel nézdelé a deli leányt; — ifjusága jutott eszébe s elmondogatá: „Hej Hékám! te is ilyen szép leány voltál, nem volt, az igaz, ilyen szép ruhád, de azért csak ugy szerettelek, mintha lett volna. Nem a ruhát nézem én rajta, azon a lányon, hanem azt, hogy ilyen szépnak felnevelte nekem az Uristen, — csak olyan szép volna nekem ez a lány, ha ringy-rongy volna is rajta, ha vándorlalnánk és naptól feketítve ballagna a kocsink után, ha pipáznék is mint a többi, ha szenyyes volna is mint a többi volt lánykorában, csak olyan kedves volna a nekem . . .

Az öreg cigányasszony erre már azt mondta: Hej Héka! Hej vén szamar, neked már soha sem tér meg az eszed?

Az öreg Héka ezt nem állta meg felelet nélkül, az mondta rá sietve:

No hiszen ne búsulj, majd én is leszek még okos ember! . . .

Csakugyan jött is olyan idő, mikor az öreg Héka állott felyebb . . .

Egy napon egész nemzetségestül behajtották őket a falu házához, ott kivetették a nyakokba, hogy ennyi idő alatt, ennyi meg ennyi téglát, válygot kell vetniök. Az árát is meghatározták. Az annyi volt, hogy épen ingyen ne legyen. Izzadt az egész cigány nemzetség, apraja, nagyja dolgozott egész nyáron, őszre nagy nehezen elvégezte a munkát, akkorra a pénzt a mit keresett megette, nem volt télire való, mivel pedig a munka készen nem lett a kitüzött időre s az eső is szétvert egynehány ezeret, minden cigány ráadásul pontosan megkapta a maga tizenkettőjét.

— Hej Héka! . . . Héka! . . . sokszor elmondta nyáron az öreg cigány, mikor az üstöke izzadt; mikor pedig a tizenkettő alól fel kelt, nem állhatta tovább, megmondta a mire már olyan régen várt.

— No Héka! látod, de jó dolog itt lakni az emberek között?

De ez még semmisen volt.

A cigánynak épen ugy fáj a lelke a veres nadrág után, mint a tótnak a lúdzsiros piritos, vagy aludttej után. Az öreg Héka legény fiai is mindég csak azon sopánkodtak . . . Hej csak az isten egy veres nadrágot adna, ha folt hátán folt volna is rajta.

— Bibast, hiszen kaptatok már eleget, — évődött velek az öreg . . . talán még nem értétek be vele.

Nem olyan kellene nekünk, hanem czifra, posztóból való.

— Ugy, no a már más! . . . Arra gondoltok, hogy tán még biró is lehet belöletek . . .

A jámborok nem tudták mit kívánnak, nem sokára megjött az az idő is, midőn megkapták, még pedig ujdun-újat, még pedig ingyen.

Eljött a katonafogdosás; a falu tanácsa nagy bölcsen kieszelte, minek vinnék el ezt a sok becsületes jóra való legényt a faluból, egyikünknek is, másikunknak is, ez is, amaz is atyjafia; itt van az a sok dologtalan jött ment mi-haszna ringy-rongy cigány, kiteлик abból mind a mi a falura esik. Mind jól termett legény volt, nem maradt belölök otthon csak egy sánta . . . Felesége pedig már volt ugyszólván mindeniknek. Arra nem gondolt pedig senki, hogy hát az a sok sivó rivó rajkó miből fog élni, ki viseli majd gondját, ki keres annak a sok kétségbeesett asszonynak. Annak a cigánynak is van ám szive, a melyik fájni tud.

— No bibas bolondok! siránkozott az öreg Héka . . . Nesztek, ha kellett veres nadrág, van most veres nadrág.

Az öreg asszony, életében először, huzta meg magát a vén Héka szemei előtt, tudta hogy majd neki is következik a leczke.

— Elvitték őket a kegyetlenek, szólt fájdalmasan, kezeit összecsapva az öreg. Látod, látod milyen jó emberek közt lakni . . . Hej! Héka! Héka.

— Ne szólj . . . ne beszélj mert megreped a szivem, mert meghalok.

— Látod szegény Héka, látod bolond Héka! Ugy-e lett még egyszer életében okos ember a vén Héka . . .

— Ne ölj . . . ne gyilkolj . . . meghalok utánok! . . . Megátkozom még a . . .

— Sohase átkozodjál, mikor avval nem használsz semmit.

Azután megint keservesebb idők jöttek. Eljött a kolera, az a pusztító döghalál, mely valósággal kaszával járt a kezében, és kaszálta az embereket rendre egymás mellé. — Oh be szomorú idő volt az. Az isten büntető ostorát küldte ránk. Tőlem is elvitte az ur isten a kik legkedvesebbek voltak. Ugy jut eszembe mintha csak ma lett volna. Szombaton reggel esett, még szépen beszélgettünk együtt mindnyájan a pitvarban, édes anyám asszony süttött-főzött, a Panni néném a Márikát fésülgette, édes apám uram kiküldött a kertbe a Jóska bácsihoz izeenettel, egy óráig se' lehettem oda, mert a kert a legelső az alsó végen, a mint viszatérek, látom, hogy szemközt halottat hoznak, látom hogy édes apám uram sír, ugy jön meghajolva hajadon fővel, látom hogy szegény Panni néném is sír. . . . Én istenem! Hát a bizony szegény édes szülém volt a kit hoztak. Szegény! ugy vitték pap nélkül, eltemették tisztesség nélkül, nem is harangoztak neki. De ugy volt az akkor, nem értek akkor rá harangozni senkinek, mert akkor akár mindég harangozhattak volna. Nem is temették az embereket koporsóba, csak ugy gödörre hányták, négyével ötével. — Másnap, vasárnap megint keservebben voltunk egygyel, kivittük a Jutka nénémet, harmadik nap a Jóska bácsit, negyedik nap az én áldott kedves Panni nénémet, — így kihordtuk mind, mind, csak magunk maradtunk ketten, szegény édes apám uram meg én.

A szegény Hékaéknál még keservebben volt a dolog, sokan laktak egy-egy gunyhóban a nyomorultak, meg azután parancsolatból nekik kellett a kolerasokat temetni, a kolera ispitályt szolgálni, gondolták, ha rájuk ragad is a nyavalya, ha belevesznek is, cigányokért nem nagy kár. — Náluk naponkint négyével ötével volt a halott.

Most már hiába jöttek volna vissza, bátran oda maradhattak a katonáskodó cigányok, itthon nem lett volna se szerető asszony, se édes gyermek, a ki fogadta volna őket. Az öreg Héka mind kihordta őket. Csak maga maradt az öreg asszonynyal, meg a Marczelka.

Nem telt belé ebbe a nyomoruságba, az egészbe, két hét, de az öreg Héka teljesen megöszült azalatt. Ki halt a nemzetség egész a legutolsó kis rajkóig. Most már hárman lakhattak négy gunyhóban.

— Látod Héka! látod — szolt keserves rivással az öreg cigány, látod bolond Héka, látod szegény Héka, milyen jó az emberek közt lakni. Látod, mit kívántál te. — Hát nem jobb volt-e mig köztük nem laktunk, a hireből se ösmertük a nyavalyákat. Hát nem jobb volna-e még most is ugy. . . Oh bár csak ne hallgattam volna rád. . . Nem jöttünk volna ide. Megvolnánk mind. Nem ragadt volna ránk az a nyavalya, a mivel őket az isten bünteti s hogy közéjük voltunk keveredve, mi ránk is ránk akadt közöttük. . . Ugy! ugy! . . . Mert a szegény cigánynak kell azt ápolni a kit más felebarátja nem mer, elkerül, kitől az atyjafia is fél, a szegény cigánynak kell azt elásni, a kitől más ember rénülve elszalad. Ugy is kell, mert csak azt gondolják: a cigány ugy se' olyan nagy kár. A cigány ugy se' olyan ember mint más ember. Látod édes bolond Héka! . . . Hej Héka! ugy-e jobb volt mig nem laktunk az emberek között.

— Jaj lelkem Héka! megreped a szivem.

Az öregekkel csak maga maradt a Marczelka. — Áldott jó leány volt, a lelkét adta volna értök, vigasztalta őket a hogy tudta, örömben, boldogságban igyekezett őket részeltetni. — Az öregeknek sebei már készülöben voltak begyógyulni.

Jött azután egy idő, midőn ezen utolsó kincsöktől is megfosztották a kérlelhetetlen emberek.

Marczelka egy napon bement a városba. Ott nagyon megtetszett valakinek, az a valaki meg neki. — Én nem akarok senkiről rosztat mondani. Elég az hozzá, hogy megbolondította a fejét a szegény leánynak. — Marczelka napról napra szebb ruhát hordott, selymet, drága cipellőt, ujjain arany gyűrűket. . . Hanem ezentúl valahányszor láttuk, mindig jobban pirult. Mintha azokat a szépségeket nagyon szégyellte volna. . . Ugy fáj nekem ez. . . ugy sajnáltam, de szivem nem tudott többé érte dobogni. — Ha a szegény Panni néném élt volna, talán ez sem így esett volna. . . Egyszer azután

Marczelka úgy ment be a városba, hogy nem jött vissza többet. — Azonban az öregekről nem feledkezett meg. Küldözött nekik ruhát, eleséget. De az öregek sirtak-ritak, nyomorogtak — de azért abból, a mit Marczelka küldött, nem vettek el egy csipetnyit is, azon módon küldtek neki vissza mindent. Így cselekedni, ahhoz nagyon nagy fájdalom kellett.

— Látod, látod szegény vén Héka, szegény bolond Héka, szólt az öreg cigány, látod, még ezt az egy kincsünket is elvették, látod ugy-e hogy nem jó az emberek közt lakni.

Az öreg Hékáné megtörve borult egyetlen védője karjába s zokogva rebegé:

— Bizony nem jó az emberek közt lakni.

— Ne is szenvedjünk többet közöttük, szólt az öreg cigány, jerünk a világnak, legyünk megint vénségünkre a világ bujdosói.

De ha jön a tél...jön a tél...

Az öreg cigány vigasztalगतá egyedül megmaradt kincsét.

— Ne félj lelkem, télire minden esztendőben visszajövünk. Ne félj, a gunyhót nem viszi el senki, megtaláljuk, úgy a mint itt hagyjuk. Csak az ajtót adjuk be az Agócsékhoz, azokhoz a lelkem jó emberekhez, az István öcsémékhez, — beadjuk hozzájuk, mert különben, ha ott hagynók, valami akasztófárávaló elvinné tüzre.

Tavaszzal esett az, mikor az öreg Hékáké hozzánk gondviselés alá behozták az ajtót, s avval elmentek feleségestül széles nagy világba... Ki tudja hol, merre bolyonghattak egész nyáron? Őszszel, mikor már rég lehulltak a fák levelei, mikor már az első fagy, az első hó is beköszöntött, mikor már vége van a reménynek is, hogy az ember szabad ég alatt tanyázzék, mikor már nem is hittük, hogy előkerüljenek, hogy még látni fogjuk őket valaha, egyszer csak, honnan honnan nem, mely vidékről, a jó isten tudja, betoppan az öreg Héka hozzánk feleségestül s kivitte az ajtót.

A medve, hörösög és más állatok, a mint mondják, alusznak egész télen odúikban s lyukaikban, az öreg Hékáké is betömötték gunyhóik ablakát, s csak akkor láttuk őket, ha épen nagyon fogytán voltak a

bekunyorált ennivalónak. Bizonyosan ők is többnyire aluttak... A nyomor — ha alszik az ember, — nem jut ugy eszébe.

Tavaszzal azután megint, alig szólalt meg a pacsirta, alig ütötte ki magát az első fűszál, az öreg Héka megint behozta hozzánk az ajtót... s egész felfrissülve mondta hogy a világra megy. Szegény nyomorult, egészen át volt hatva, hogy ismét a világra mehet, bút, bánatot elhagyni, s keresni, hajhászni örömet, melyet talán többé soha meg nem talál, ha csak egy kis vigasztalást nem a szabad életben, a szabadságban melyben született s melyben régi életét véli visszaadva lenni.

Őszszel azután megint megérkeztek. Az öreg Héka bejött az ajtóért s kivitte...

Szintugy hozzá voltunk ehhez szokva, szintugy vártuk már, szintugy örültünk neki, mikor megjött s ajtaját elvinni beköszöntött... Különös volt, de olyan rendessé vált az a megszokás által, hogy aggódtunk is már ha késett.

Öt vagy hat álló évig hozta már be tavaszzal, s hordta ki őszszel pontosan, rendszeren az ajtót az öreg Héka, midőn egyszer, nagy meglepetésünkre, derék nyárbán, aratás közepén érkezett. Valaminek kellett történni, hogy az öreg Héka így renden kívül haza jött. A szomszéd mondta, hogy már azelőtt való este látta volna a gunyhaja előtt üldögelni.

A szegény Héka nyögve mondogatá, hogy az ajtóért jött.

De hiszen nincsen még ősz, csak akkor szokta elvinni, minek még most az ajtó.

A szegény öreg Héka nem felelhetett a zokogástól... Ugy zokogott, ugy zokogott az isten adta, hogy az egész teste rázkodott bele.

Vártunk, míg szóhoz jöhet, hanem aggodalmasan vártunk, mintha valami nem jót sejtettünk volna.

— Hát minek az ajtó? kérdeztük, midőn egy perczre megpihenni láttuk.

Az öreg megint zokogásban tört ki s zokogva rebegé...

— Koporsónak! — Majd megcsinálom koporsónak a szegény öreg Hékánénak. Ott van meghalva a gunyhóban... Édes István öcsém, csak magam vagyok most már a világon...

Emberek, a kik látták, beszélük, hogy a szegény öreg Héka a szegény beteg öreg asszonyt meghalni tiz mérföld messziről hozta volna haza.

— Szegény Héka bácsi! szólottam én, mély megindulást érezve szívemben nyomorúsága felett . . . Soha se bántsuk azt a rossz ajtót . . . Lesz itt más deszka is.

Nem akartam neki egyenesen mondani,

hogy az ajtóra még szüksége lehet az őszszel, mert talán a szive repedt volna meg.

Az öreg Héka, a mint az öreg asszonyt eltemette, ismét utra kelt, s nem láttuk egész őszig, egész az ideig mikor az ajtóért bejött.

Az ajtót ezután is pontosan, rendesen behozta tavasszal, és kivitte őszszel . . .

ABONYI LAJOS.

(Folytatjuk.)

KISFALUDY-TÁRSÁSG.

Íróink emlékezetébe hozatik azon *jutalomkérdés*, melyet a *Kisfaludy-társaság 1862-dik évi február 6-dikán hirdetett*.

Kívánatos lévén oly irodalom-történeti mű létrehozása, melyben a magát költői vagy itészi pályára képezni akaró ifju áttekinthesse, a mi nálunk ez ideig a széptani kritika mezején történt; megjelölhesse az induláspontot, a különböző irányokat, azok feltünőbb képviselőit; tudomást szerezhessen azon könyvek, folyóiratok s egyéb lehelhelyek felől, melyekhez fordulnia kell, ha az e téren kifejlett munkássággal bőven, alaposan meg akar ismerkedni; szóval, midőn a jelent tovább fejleszteni kívánja, alkalma nyílják a multnak színvonalára helyezni magát: a Kisfaludy-társaság elhatározta, több összefüggő kérdés sorozata által hatni oda, hogy a magyar széptani kritika története megteremjen. E körbe tartozván mindenek előtt a széptani általános elvek és nézetek fejlődése nálunk (nem zárva ki idegen nyelvű szépszeinket se); továbbá a gyakorlati itészet mű-

ködése, leginkább szépirodalmi művek, a kötött és kötetlen formák szabályainak tisztázása körül; végre általában a nyelv aesthetikai oldalának kifejtésére irányozott törekvések: ezuttal a társaság az első, az általános elvek fejlődését ismertette, bírálva lehozó történet egy részére nyit pályázatot, megjegyezvén, hogy nem töredékes adat-és idézethalmazt, hanem egybefüggő, jól tömbezt összeállítás, okfejtő, világos tárgyalást kíván. E szerint:

Adassék elő a széptani elvek, nézetek fejlődése irodalmunkban Szerdahelyi Györgytől 1830-ig. Jutalma huszonöt arany.

A kéziratok, idegen kézzel, tisztán másolva, bekötve, lapozva, a szerző valódi nevét rejtő, lepecsételt jelmondatos levél kíséretében folyó 1861-dik évi november 1-jéig a társaság titoknokához küldendők.

A társaság tagjai nem pályázhatnak.

Kelt Pesten sept. 30-dikán 1862. *Greguss Ágost*, titoknok.

V E G Y E S.

— A Kisfaludy-társaság kiadványaiból mintegy 37. ivnek nyomtatása elkészült és legközelebb szét fog küldetni. Ebből egy füzet a „Századok legendájának“ válogatott részei, Szász Károly jeles fordításában, két füzet pedig Thackeray legművészből regényének, Esmond Henriknek, első kötete. E szerint (Bede Ádám utolsó füzetével, mely 13 iv) a társaság 1862-re már 50 ivvel van készen, s folytatólag ez évre s a jövőnek elejére következni fog Thackeray regényének hátralevő része (2 füzetben,) *Molière* három vigjátékának művészi fordítása *Kazinczy Gábor* által, s *Onyégin* verses fordítása *Bérczy Károlytól*. Az igazgató ezeket minden pártolónak meg fogja küldetni, ámbár panaszkodik, hogy daczára sürgetéseinek még 1862-re is számos befizetés van hátra. (Szi-

veskedjenek a lapok átvenni e rövid közlést ujdonsági rovatukba.)

— A napokban távirati sürgöny hirdeté, hogy Sz. Fehérvárott a Sz. István basilicájának alapjai megtaláltattak.

— Gyulai Párol írja valaki, hogy ő is új lap megindításában fáradoz, saját szerkesztése alatt. Nincs semmi a dologban. Gyulai a mi lapunk fő munkatársa marad.

— Ritkán volt alkalmunk szólani Garibaldi-ról. De azt már még is megemlitjük, hogy betegágyában *sonett-írásra* adta fejét. „Omnia jam fient, fieri quae posse negabam“, mondaná erre az Idők Tanúja.

— Jókay Mór 200 ft. alapítványt tón a magyar írók segélyegyleténél.

UJ KÖNYVEK *).

- EMICH GUSZTÁV NAGY KÉPES NAPTÁRA, 1863.** évre. Szerkeszték *Szokolay Victor* és *Vadnay Károly*. Negyedik évfolyam. (30 fametszvényvel.) Ára 1 ft. 40 kr. (Emich, Pest.)
- MAGYAR AKADÉMIAI ÉRTESETŐ.** A matematikai és természettudományi osztályok közlönye. Az Akadémia rendeletéből szerkeszti *Györy Sándor*, rendes tag. III. kötet. *Első* füzet. Ára egész évre 3 ft., vidéken 3 ft. 80. kr. (Eggenberger, Pest.)
- PRÓBÁK.** Elbeszélés az ifjuság számára *Hoffmann Ferencz* után fordította *Kún Béla*. Négy aczél metszettel, ára 50 kr. (Emich, Pest.)
- LOANGO.** Elbeszélés az ifjuság számára, *Hoffmann Ferencz* után fordította *Kún Béla*. Négy aczélmetsszettel. Ára 50. kr. (Emich, Pest.)
- A REGENS LEÁNYA.** Regény. Id. *Dumas Sándortól*. Francziából fordította *Hang Ferencz*. II-dik kötet. (Fő czime: **KÜLFÖLDI REGÉNYCSARNOK.**) (Lauffer és Stolp, Pest.)
- POE EDGÁR** érdekes novelláiból. Fordította *Hang Ferencz*. (Lauffer és Stolp, Pest.)
- IGÉNYTELEN ESZMÉK** társadalmi ügyeink körül. Irta *Karcsanyéki G.* Külön lenyomat a Szegedi Híradóból. Ára 30 kr. Összes jövedelme a duna-szerdahelyi elemi tanodáé. (Burger, Szeged.)
- NÉPISKOLAI AJÁNDÉK.** Kiadta a népnevelés néhány őszinte barátja. (Burger, Szeged.)
- A MAGYAR NYELV SZÓTÁRA.** A magyar tudományos Akadémia megbízásából készítették *Czuczor Gergely* és *Fogarasi János*, m. tud. akad. rendes tagok. I. kötet, I, II, III. füzet. Ára 1 füzetnek 1 ft. 960 lap. (Emich, Pest.)
- A FELSŐBB MÉRTAN** valódi alapelvei és egy **TOLDALÉK** töredékekkel és az ellenmondásos mennyiségek kifejtésével. *Kerekes Ferencz* volt debreczeni tanár s a magyar akadémia tagja hátra hagyott irataiból. Kiadta *Csányi Dániel*. (Debreczen, a város nyomdája.)
- NYELVTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK.** Kiadja a magyar tud. Akadémia nyelvosztályának bizottsága. Szerkeszti *Hunfalvy Pál*. Első kötet. Második füzet. Ára 3 füzetnek 3 ft. postán 3 ft. 30 kr. (Eggenberger Pest.)
- PÜSPÖKI ÖRNAGY.** Történeti regény I. Napoleon korából. Irta *Paulikovics Lajos*. Ára 1 ft. 50 kr. (Poldini, Pest.)

NYILT LEVELEZÉS.

T. Ordódy István urnak, Markófalván. Alapítványa meg volt említve a lapokban. Titoknoki jelentésben azért nincs, mert a nyári szünidő alatt ülések nem tartattak.

TARTALOM.

Nyelv és nyelvészet. *Brassai.* — Dalmady költeményeiről. — *p-n.* — A vigjáték lényege és történelme. — „Gara Mária”-ból. *Kuthen.* — Az öreg Héka ajtója *Abonyi L.* — Kisfaludi társaság. — Vegyes. — Uj könyvek. — Nyilt levelezés.

LAPUNK ÜGYÉBEN.

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ második évfolyama e hóval letelvén, november és december hónapokra megszűnik, *hogy január 1-sőjén változott czimmel, meg bővitve, érdekesebb s értékesebb tartalommal jelenjék meg.* Megszűnik, mert sem az új lapot novemberrel kezdeni, sem e két óra külön előfizetést nyitni nem czélszerű.

Szándékunk oly szépirodalmi s általános műveltség terjesztő lappá alakítani azt, mely, a nélkül hogy irodalmi mozaikainkat szemmel tartani s ellenőrizni megszűnnék, egyszersmind a nagyobb közönségnek és kivált a női olvasóknak is több, változatosb, érdekesebb olvasmányt nyújtson, mint a Figyelő, szaklapi minőségében, tette és tehetette.

Mihelyt e változtatás iránt felsőbb helyre beadott folyamodványunk visszaérkezik: azonnal részletes programot fogunk kibocsátani. Kérjük tehát tisztelt előfizetőinket, s általában a kik lapunkat pártolni kívánják, hogy előfizetésökkel a program megjelentét bevárni méltóztassanak.

Pest, october 14. 1862.

Arany János

a Sz. Figyelő tulajdonosa és szerkesztője.

Arany János, felelős szerkesztő és laptulajdonos.

Kiadó: Heckenast Gusztáv.